

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

idolatry. If that man were appointed instead of a Torah scholar, it is as though he planted it next to the altar.” Long ago, there was someone who appointed, as a leader an individual who was unfit to instruct. To him they applied the verse, “Woe to one who says to a tree, ‘Awaken!’ and ‘Rouse yourself!’ to a mute rock. Can it teach? Behold it is plated with gold and silver, and there is no spirit within it.” (Habbakuk 2:19) In the future, the

Holy One, blessed be He, will punish those who appointed him, as it says, “But the Lord is in His holy temple; be silent before Him, all the earth.” (ibid., verse 20)

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 6

(1) A person may wash his hands in the morning, and stipulate a condition concerning them for the entire day, and he does not have to wash his hands each time he eats, provided that he does not avert his attention from them [that they not become defiled]. But if he averted his attention, he must wash his hands at every occasion that requires washing. (2) A person may wrap his hands in a cloth and eat bread or something dipped in a liquid with them, even though he has not washed his hands. One who feeds others is not required to wash his hands. But the one eating is required to wash his hands, even though someone else places the food into his mouth and he does not touch it. The same is true of one who eats with a fork, he, nevertheless, is required to wash his hands.

נָטַע אֲשֶׁרָה וּבִמְקוֹם תְּלִמִיד חָכָם כָּאֱלוֹ
נָטְעוּ אֶצֶל מִזְבֵּחַ וְהָיָה מִי שֶׁהָקִים לְרֹאשׁ
בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים מִי שֶׁאִינּוּ רְאוּי לְהוֹרוֹת
וְקָרְאוּ עָלָיו מִקְרָא שְׁכֵתוֹב (חֲבֻקֵק ב) הוּא
אוֹמֵר לְעֵץ הַקִּיצָה עוֹרֵי לְאָבֶן דּוּמָם הוּא
יֹרֵה הֲנֵה הוּא תְּפוּשׁ זֶהָב וְכֶסֶף וְכֹל רוּחַ
אֵין בְּקִרְבוֹ וְעֵתִיד הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ לְהַפְרֵעַ
מִמַּעֲמָדָיו, שְׁנֵאֲמַר (שם) וְה' בְּהִיבֵל קִדְשׁוֹ
הֵס מִפְּנֵיו כָּל הָאָרֶץ:

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ו

א נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהן כל
היום ואינו צריך לטל את ידיו לכל אכילה
ואכילה והוא שלא יסיח דעתו מהן. אבל אם
הסיח דעתו מהן צריך לטל ידיו בכל עת
שצריך נטילה: ב לט אדם את ידיו במפה
ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה אף
על פי שלא נטל ידיו. המאכיל לאחרים אינו
צריך נטילת ידים והאוכל צריך נטילת ידים
אף על פי שאחר נותן לתוך פיו ואינו נוגע
במאכל והוא הדין לאוכל במגרפה שצריך
נטילת ידים:

HA'AZINU FOR TUESDAY

TORAH

הַאֲזִינוּ לַיּוֹם שְׁלִישִׁי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הנפש משבת שעברה

יֵא כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ עַל-גּוֹזְלָיו יִרְחֶף יִפְרֵשׁ יֵא כְּנֶשֶׁרָא דְמַחִישׁ לְקִנְיָה עַל

(11) As an eagle arouses its nest, hovering over its fledglings and spreading its

RASHI

(11) As an eagle arouses its nest —
God guided Israel with mercy and

רש"י
(יא) כְּנֶשֶׁר יַעִיר קִנּוֹ. נְהַגֵּם בְּרַחֲמִים וּבְחַמְלָה עַד

בְּנוֹהֵי מִתְחוּפֶף פְּרִים גְּדֻפוּהֵי
מִקְבְּלֵהוֹן מִנְטָלֵהוֹן עַל תְּקוּפָה
אֲבֵרוּהֵי: יב יי בְּלַחֲדֵיהוֹן עֲתִיד

כִּנְפָיו יִקְחֵהוּ יִשְׂאֵהוּ עַל-אֲבָרְתָיו: יב ידוּה

wings, taking them and carrying them on its pinions, (12) [So] the Lord guided

RASHI

compassion, like an eagle which is merciful towards its own fledglings, thereby not entering its nest suddenly. Rather, it beats and flaps with its wings above its young, passing between tree and tree, between one branch and the nest, so as to arouse its young, in order that they will have the strength to receive it. Arouses its nest — means: Arouses its fledglings. Hovering over its fledglings— The eagle does not impose its whole body upon them. Rather, it hovers above them, touching them and yet not quite touching them. So too, the Holy One Blessed is He. [As in the verse (see Job 37:23):] “We did not find that the Almighty One applies too much of His might.” When God came to give the Torah to Israel, He did not reveal Himself from one direction [thus concentrating His power at one point, as it were], but rather, from four directions, as the verse says

(Deuteronomy 33:2), “The Lord came from Sinai, and shone forth from Seir to them, and appeared from Mount Paran and came with some of the holy myriads;” [this refers to three directions.] The fourth direction is referred to in the verse (Chabakuk 3:3), “God comes from Teiman.” (Sifrei 32:11). Spreading its wings, taking them — When the eagle comes to move its fledglings from one place to another, it does not take them up with its feet, as do other birds. Other birds are afraid of the eagle which soars very high and flies above them. It is for this reason that the other birds use their feet to carry their young, for fear of the eagle [above them]. However, the eagle is afraid only of an arrow. Therefore, it carries its young on its wings, saying, “It is better that an arrow pierce me, rather than pierce my young.” So too, the Holy One Blessed is He says (Exodus 19:4), “I carried you on eagles' wings.” [The explanation of this verse is as follows:] When the Egyptians pursued the Children of Israel and reached them at the Sea [of Reeds], they cast arrows and catapulted rocks at Israel. Immediately (Exodus 14:19-20), whereupon at once “The angel of God moved ... behind them...and [the pillar of cloud] came between the camp of Egypt [and the camp of Israel]” [for Israel's protection] (Mekhilta 19:4)

רש"י

שהוא מקשקש ומטרף על בניו בכנפיו, בין אילן לאילן, בין שוכה לחברתה, כדי שיעורו בניו, ויהא בהם כח לקבלו: ועיר קנו. יעורר בניו: על גוזליו ירחף. אינו מכביד עצמו עליהם, אלא מחופף, נוגע ואינו נוגע, אף הקדוש ברוך הוא "שדי לא מצאנהו שגיא כח", בשבא לתן תורה לא נגלה עליהם מרוח אחת, אלא מד' רוחות, שנאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו. הופיע מיהר פארן. ואתה מרובת קדש. "אלוה מתימן יבוא" זו רוח רביעית: יפרש כנפיו יקחהו. בשבא לטלן ממקום למקום, אינו נוטלן ברגליו בשאר עופות, לפי ששאר עופות יראים מן הנשר, שהוא מגביה לעוף ופורח עליהם, לפיכך נושאן ברגליו מפני הנשר, אבל הנשר אינו ירא אלא מן החץ, לפיכך נושאן על כנפיו, אומר מוטב שיכנס החץ בי, ולא יכנס בבני, אף הקדוש ברוך הוא "ואשא אתכם על כנפי נשרים", בשנסעו [בשרדפו] מצרים אחריהם והשיגום על הים, היו זורקים בהם חצים ואבני בליסטראות, מיד "ויסע מלאך האלהים" וגו' "ויבא בין מחנה מצרים" וגו':

לְאֲשֵׁרֵיהֶן בְּעֶלְמָא דְהוּא
עֲתִיד לְאַתְחַדְתָּא וְלֹא יִתְקִים
קְדֻמוֹהִי פְּלִחַן טַעֲוִן: יג אֲשֶׁר־נֹון
עַל תְּקִפֵי אֶרֶעָא וְאוֹכְלִנֹון בְּנֹת
סְנַיִהוֹן וַיִּהְיֶה לְהוֹן בְּזַת שְׁלִישִׁי
קְרוֹיִן וְנִכְסֵי יְתִבֵי כְּרִכִּין

בְּדָד יִנְחֲנוּ וְאִין עֲמוֹ אֵל נִכְרָ: שְׁלִישִׁי
יִרְכְּבֵהוּ עַל-בְּמֹותַי אֶרֶץ וַיֹּאכַל תְּנוּבַת
שְׂדֵי וַיִּנְקְהוּ דְבַשׁ מִסְּלַע וְשֶׁמֶן מִחֶלְמִישׁ

them alone, and there was no alien deity with Him. (13) He made them ride upon the high places of the earth, that they would eat the produce of the field. He let

RASHI

רש"י

(12) [So] the Lord guided them alone — God guided Israel alone and safety in the desert. And there was no alien deity with him — Not one of the nations' deities possessed the power to display its might and to wage war with Israel. Our Rabbis homiletically explained this whole verse to refer to the future [i.e., "(So) the Lord will guide them"] (Sifrei 32:12), and Onkelos translates this verse likewise. But I say that these are words of reproof: Moshe called upon heaven and earth as witnesses, and that this Song would [also] be a witness, that eventually Israel would betray God; that they would neither remember what God did for them in the past generations, nor would they bear in mind the future implications for them that would result from their behaviour. Hence,

this verse should be understood to refer to the past and the future. And therefore, this whole passage is apropos of (verse 7 above), "Remember the days of old; think about the years of [other] generations" — thus God did for them, and thus will He do for them in the future! [The passage is admonishing Israel:] They must remember all of this! (13) He made them ride upon the high places of the earth — This entire verse is to be understood as translated by the Targum [i.e., referring to the Land of Israel]. He made them ride [upon the high places] — [referring to] the Land of Israel, because it is higher than all other countries (Sifrei 32:13). That they would eat the produce of the field — This refers to the fruits of the Land of Israel which are quicker to bud (נוב) and to ripen than any of the fruits of other countries. He let them suckle honey from rock — It once happened in [a place in Israel called] Sichni, that a man said to his son, "Bring me pressed figs from that barrel." The son went [to the barrel, but instead of finding pressed figs,] he found honey flowing over its

(יב) ה' בְּדָד יִנְחֲנוּ. ה' בְּדָד וּבִטְחַן נִהְגָּם בַּמִּדְבָּר: וְאִין עֲמוֹ אֵל נִכְרָ. לֹא הָיָה כֹּחַ בְּאַחַד מִכָּל אֱלֹהֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכְבִים, לְהִרְאוֹת כּוֹחַ וּלְהַלְחֵם עִמָּהֶם. וְרִבּוֹתֵינוּ דְרִשׁוּהוּ עַל הָעֲתִיד, וְכֵן תִּרְגַּם אֲוִנְקְלוֹס וְאִנִּי אוֹמֵר, דְּבְרֵי תּוֹכְחָה הֵם לְהַעֲיִד הַשְּׂמִים וְהָאֶרֶץ, וְתִהְיֶה הַשִּׁירָה לָהֶם לְעֵד שְׁסוּפֵן לְבָגוֹד, וְלֹא יִזְכְּרוּ הָרֵאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה לָהֶם, וְלֹא הַנּוֹלָדוֹת שֶׁהוּא עֲתִיד לַעֲשׂוֹת לָהֶם, לְפִיכָף צְרִיף לִישָׁב הַדְּבָר לְכָאן וּלְכָאן. וְכָל הָעֲנִין מִסָּב עַל "זְכוֹר יָמוֹת עוֹלָם בֵּינוּ שְׁנוֹת דֵּר וְדֵר", כֵּן עָשָׂה לָהֶם, וְכֵן עֲתִיד לַעֲשׂוֹת, כֹּל זֶה הִיָּה לָהֶם לְזִכּוֹר: (יג) יִרְכְּבֵהוּ עַל בְּמֹותַי אֶרֶץ. כָּל הַמְקָרָא שֶׁתִּרְגּוּמוֹ: יִרְכְּבֵהוּ וְגו'. עַל שֵׁם שְׂאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָ מִכָּל הָאֶרְצוֹת: וַיֹּאכַל תְּנוּבַת שְׂדֵי. אֵלּוּ פְרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁקִלִים לְנוֹב וּלְהַתְּבָשֵׁל, מִכָּל פְרוֹת הָאֶרְצוֹת: וַיִּנְקְהוּ דְבַשׁ מִסְּלַע. מַעֲשֵׂה בְּאַחַד שְׂאֵמֵר לְבָנוּ בְּסִיכְנֵי, הֵבֵא לִי קִצְיֵעוֹת מִן הַחֲבִית, הֵלֵף וּמִצָּא הַדְּבַשׁ צָף עַל פִּיהָ, אָמַר

תְּקִיפִין: יָד יֵהֵב לְהוֹן בְּנֹת
מִלְכִּיהוֹן וְשִׁלְטִיהוֹן עִם עוֹתֵר
רְבֵרְבִיהוֹן וְתִקְפִּיהוֹן עֲמָא
דְּאַרְעוֹהוֹן וְאַחְסִנְתָּהוֹן עִם בְּנֹת
חִלְיָהוֹן וּמְשִׁרְתָּהוֹן וְדָם
גְּבִרְיהוֹן אֶתְשֵׁד כְּמִיא:

צֹרֶר: יָד חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֵב צֵאן עִם־חֵלֵב
פְּרִים וְאֵילִים בְּנִי־בָשָׁן וְעֵתוּדִים עִם־חֵלֵב
פְּלִיֹת חֹטָה וְדָם־עֵנֵב תִּשְׁתֶּה־חֶמֶר:

them suckle honey from rock, and oil from the mighty part of the crag; (14) The cream of cattle and the milk of sheep, with the fat of lambs and rams of Bashan and he-goats, with fat kidneys of wheat; and they would drink the blood of

RASHI

brim. The son retorted, "But this is a barrel of honey [not figs]!" His father responded, "Dig your hand deep into the barrel, and you will bring up pressed figs from it!" [Pressed figs are as hard as a rock. Thus, we have an illustration in the Land of Israel, of "suckling honey from rock"] (ibid.) — *[is an expression] denoting height. שְׂדֵי — [This word stems] from the same root and has the same meaning as שדה, field. מחלמיש צור — meaning: The hard and strong part of a rock. [Rashi now proves that the word חלמיש is in the construct state, thus translated as "the might part of."]* When חלמיש is not connected

with the word that follows it [i.e., in the absolute state], then it is vocalized to read: "chalamish." However, when it is connected to the word that follows it [i.e., in the construct state, as here], it is vocalized to read: "chalmish." **And oil from the mighty part of the crag** — This refers to the olives of [the place in Israel called] Gush Cheilev (Sifrei 32:13). **(14) The cream of cattle and the milk of sheep** — This took place in the days of Shlomoh, as the verse says (I Kings 5:2-3): "[And Shlomoh's provision for one day consisted of...] ten fat cattle (בִּקְר), and twenty cattle (בִּקְר) from the pasture, and one hundred sheep (צֹאן)" (Sifrei 32:14). **With the fat of lambs** — This took place in the days of the Ten Tribes [i.e., the period of the Northern Kingdom in Israel], as the verse says (Amos 6:4): "And who eat lambs (כְּרִים) from the flock" (ibid.) **Fat kidneys of wheat** — This took place in the days of Shlomoh, as the verse says (I Kings 5:2): "And Shlomoh's provision for one day consisted of [thirty kor of fine flour ...]" (ibid.) **And they would drink the blood of grapes [...] as the finest wine** — This took place in the days of the Ten Tribes [i.e., the period of the Northern Kingdom in Israel], as the verse says (Amos 6:6): "Who drink [wine] in wine-casks" (ibid.) **בִּקְר חֲמָאֵת** — refers to the cream which is scooped up from the top of

רש"י

לוּ זוּ שֶׁל דְּבִשׁ הַיָּא, אָמַר לוֹ הַשְּׂקַע יָדָךְ לְתוֹכָהּ, וְאַתָּה מֵעֵלָה קְצִיעוֹת מִתּוֹכָהּ: בְּמַתִּי אֶרֶץ. לְשׁוֹן גּוֹבָה: שְׂדֵי. לְשׁוֹן שְׂדָה: מִחֲלָמִישׁ צֹר. תִּקְפוּ וְחִזְקוּ שֶׁל סֵלַע. כְּשֶׁאִינוּ דְּבוֹק לְתַבָּה שֶׁלֹּא־חֲרִיו, נִקְוֵד חֲלָמִישׁ וּכְשֶׁהוּא דְּבוֹק, נִקְוֵד חֲלָמִישׁ: וְשִׁמְן מִחֲלָמִישׁ צֹר. אֵלּוּ זֵיתִים שֶׁל גּוֹשׁ חֵלֵב: (יָד) חֲמָאֵת בְּקָר וְחֵלֵב צֵאן. זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "עֲשֶׂרָה בְּקָר בְּרֵאִים וְעֶשְׂרִים בְּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן:" עִם חֵלֵב פְּרִים. זֶה הָיָה בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאֹכְלִים פְּרִים מִצֹּאן:" חֵלֵב פְּלִיֹת חֹטָה. זֶה הָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי לָהֶם שְׁלֹמֹה" וְגו': וְדָם עֵנֵב תִּשְׁתֶּה חֶמֶר. בִּימֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבֻטִים, "הַשׁוֹתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן:" חֲמָאֵת בְּקָר. הוּא שׁוֹמֵן

טו וַעֲתַר יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט אֶצְלוֹ
תִּקְוֹף קָנָא נִכְסִין וַיִּשְׁבַּק פְּלִחָן

טו וַיִּשְׁמַן יִשְׁרוּן וַיִּבְעֹט שִׁמְנַת עֵבִית כִּשִׁית

grapes [which was] as the finest wine. (15) And Yeshurun became fat, and rebelled; you grew fat, thick and rotund; [Israel] forsook the God Who made

RASHI

milk. וחלב צאן — means: The milk of sheep.

[The word for milk here is in the construct state. Accordingly.] when it is connected to

the word that follows it [like in our verse: “the milk of sheep”], it is vocalized to read:

“chaleiv,” as in (Deuteronomy 14:21), “in the

milk of (“ba-chaleiv”) its mother.” כרים —

means lambs. ואילים — [In certain contexts,

this word refers to lambs. But since the

previous word (כרים) means lambs here, so

this word (אילים) has its usual meaning [i.e.,

rams]. Rams of Bashan — [The rams

which were bred from Bashan] were fat ones.

[Fat] kidneys of wheat — that is to say:

Wheat which is as fat as the fat of kidneys

(כליות), and whose kernels are as large as

kidneys (see Sifrei 32:14). The blood of grapes — i.e., they would drink good wine; the flavor

would be that of a venerable wine. חמר — This word means “wine” in Aramaic.

חמר — This word is not a noun, but rather [an adjective], meaning:

“superlative in taste.” Vinos in Old

French. [Now, in addition to the explanation of these verses (13-14) above,] one may

alternatively understand these verses according to the translation of Onkelos:

אשרננו על תקפי “He made them dwell upon the strong places of the earth ...” (see the Targum for

the full rendition). (15) עבית — stems from the word עובי, meaning “thickness.” כשית — similar

to the word: כסית [“cover,” since ס and ש are interchangeable]. This has the same meaning

as in the verse (Job 15:27), “For he has covered (כסה) his face with his fatness,” like a person

who is full of fat inside and whose flanks therefore have folds [of fat] outside. This is like the

continuation of that verse (Job 15:27), “and he made folds of fat upon his flanks.” (see Sifrei

32:15) כשית — [The root form כסה or כשה] can take on a simple conjugation, meaning “to

cover.” An example of this is (Proverbs 12:16), “But a prudent man covers (וכסה) shame.”

However, if the verse would have written the word כשית with a dageish in the ש, this would

[represent the piel conjugation, i.e., making the verb transitive in form] having the meaning:

“You have covered someone else [or something else].” An example of this is in the [previously

quoted] verse (Job 15:27), “For he has covered his face” [where the word “covered” is written

as כסה, with a dageish in the ס]. [Thus here, since there is no dageish in the letter ש, the verb is

intransitive, and literally means: “You are covered (with fat folds).”] וינבל צור ישעתו —

רש"י

הַנְּקֻלֵּט מֵעַל גְּבֵי הַהֶלֶב; וְחֵלֶב צֹאן. חֵלֶב שֶׁל צֹאן,

וְכִשְׁהוּא דְבוּק, נְקוּד חֵלֶב, כְּמוֹ “בְּחֵלֶב אִמּוֹ”: פְּרִים.

כְּבָשִׁים; וְאִילִים. כְּמִשְׁמָעוֹ: בְּנֵי בְּשׂוּן. שְׁמֵנִים הָיוּ:

כְּלִיּוֹת חֹטֵה. חֹטֵים שְׁמֵנִים כְּחֵלֶב כְּלִיּוֹת, וְגִסְיִן

כְּכִלְיָא; וְדָם עֵנֵב. תְּהִי וְהִיא [שׁוֹתֶה וְיִין] טוֹב (צָרִיף

לְהִיּוֹת עֵנֵב), וְטַעַם יִין חֲשׁוּב: חֲמֹר. יִין, בְּלִשׁוֹן אֲרָמִי.

חֲמֹר. אִין זֶה שֵׁם דְּבָר אֶלֶּא לִשׁוֹן מְשׁוּבָח בְּטַעַם

וּוִינָר שֶׁ בִּלְעִז' (וּוִינָר) וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁנֵי מִקְרָאוֹת

הַלְלוּ, אַחַר תְּרֻגוּם שֶׁל אֲוִנְקְלוֹס אֲשֶׁרֵנּוּ עַל תְּקֻפֵי

אֲרָעָא וְכוּ'; (טו) עֵבִית. לִשׁוֹן עוֹבֵי: כִּשִׁית. כְּמוֹ

כִּסִּית לִשׁוֹן כִּי כִסָּה פְּנֵיו בְּחֵלְבּוֹ כְּאֵדָם שֶׁשְׁמֵן

מִבְּפָנָיִם וְכִסְלוֹ נִכְפָּלִים מִבְּחוּץ וְכֵן הוּא אוֹמֵר וַיַּעַשׂ

פִּימָה עָלָי כִּסָּל: כִּשִׁית. יֵשׁ לִשׁוֹן קָל בְּלִשׁוֹן כְּסוּי כְּמוֹ

וְכוּסָה קָלוֹן עָרוֹם וְאִם כָּתַב כִּשִׁית דָּגַשׁ הָיָה נִשְׁמָע

כִּסִּית אֶת אַחֲרָיִם כְּמוֹ כִּי כִסָּה פְּנָיו: וַיִּנְבֵּל

וַיִּנְבֵּל צוֹר יִשְׁעָתוֹ —

אֱלֹהֵא דְעִבְדָהּ וְאַרְגְּיוֹ קָדָם
תְּקִיפָא דְפְרָקָהּ: יִטְשׂ אֱלֹהֵי עֲשָׂהוּ וַיִּנְבֵּל צוּר יִשְׁעָתוֹ:

them, and spurned the [Mighty] Rock of their salvation.

RASHI

רש"י

They disgraced and despised Him, as the verse says (Ezekiel 8:16), "[about twenty-five men] with their backs towards the Temple of the Lord" [The prophet Yechezkel was shown these treacherous men, who had their backs to the Temple in the west, and were bowing down to the sun in the east. He was shown other abominable acts, however,] there can be no despicable act worse than this (Sifrei 32:16).

צוּר יִשְׁעָתוֹ. גָּדְהוּ וּבָדְהוּ כְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "אֲחֹרֵיהֶם אֵל הַיִּכַּל הוּא" וְגו' אֵין נְבוּל גְּדוּל מִזֶּה:

PROPHETS II Samuel 22

נביאים שמואל ב פרק כב

יֵא וְאֶתְגַּלִּי בְּגִבּוֹרֵתֶיךָ עַל
כְּרוּבִין קָלִילִין וְדַבֵּר בְּתַקִּיף
עַל כְּנָפֵי רוּחָא: יֵב וְאַשְׂרֵי
שְׂכִינְתָהּ בְּעַרְפִּילָא וְעַנְן יָקָר
סָחוּר סָחוּר לֵהּ מְחִית מִן
תְּקִיפִין מְרַכֶּפֶת עֲנָנִין קָלִילִין
בְּרוֹם עֲלֵמָא: יג מִזִּיו וְקָרִיָה
מִבְּהִיקֵין שְׁמֵי שְׁמֵי מִזּוֹפִיתֶיךָ כְּגוֹמְרִין דְּגוֹר דְּלָקָא מִימְרִיָה: יד אֲכָלִי מִן שְׁמֵי יְיָ וְעֲלָאָה אָרִים מִימְרִיָה:
טו וַיִּשְׁלַח מְחַתֵּיָה כְּנִירִין וּבְדַרְיָנוֹן בְּרָקִין וְשִׁגְשִׁינּוֹן:

יֵא וְיִרְכַּב עַל־כְּרוּב וַיַּעֲף וַיֵּרָא עַל־כְּנָפֵי־רוּחַ:
יב וַיִּשֶׁת חֲשׁוֹךְ סְבִיבֹתָיו סָפוֹת חֲשֵׁרֹת־מַיִם עָבִי
שְׁחָקִים: יג מִנְגִּה נִגְדוּ בְּעָרוֹ גַּחֲלֵי־אֵשׁ: יד יָרַעַם
מִן־שָׁמַיִם יְדוּהַ וְעֲלִיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חֲצִים
וַיִּפְצֵם בְּרָק וַיִּהְמֶם (קרי וַיִּהֶם):

(11) And He rode upon a cherub, and did fly; He was seen on the wings of the wind. (12) And He set dark pavilions around Him, gathering of waters, thick clouds of the skies. (13) At the brightness before Him, coals of fire flamed forth. (14) The Lord thundered from heaven, and the Most High gave forth His voice. (15) And He sent out arrows, and scattered them; lightning, and He thwarted them.

RASHI

רש"י

(11) **Upon a cherub** — on an angel named *Keruv*. (12) **Gathering of waters, thick clouds of the skies** — *From where did the darkness [come]? From the thick clouds that were a gathering of waters upon the earth.* חֲשֵׁרֹת — an expression of "sieve," [i.e.,] it falls upon the earth in a very fine manner.

(יא) עַל כְּרוּב. עַל מַלְאָךְ שֶׁשְׁמוֹ כְּרוּב: (יב) חֲשֵׁרֹת מַיִם עָבִי שְׁחָקִים. מֵאֵין הָיָה הַחֲשָׁךְ, "מִעָבִי שְׁחָקִים" שֶׁהָיוּ חוֹשְׁרִין מַיִם עַל הָאָרֶץ: חֲשֵׁרֹת. לְשׁוֹן כְּבֵרָה שְׁנוּפֵל עַל הָאָרֶץ דֶּק דֶּק: (יג) מִנְגִּה. מֵאוֹתוֹ נִגְדָה אֲשֶׁר נִגְדוּ, לְפָנִים מִמְּחִיצָתוֹ, "בְּעָרוֹ גַּחֲלֵי אֵשׁ" וְגו': (טו) וַיִּשְׁלַח. שֶׁנִּשְׁתַּלְחוּ חֲצִים עַל מִצְרַיִם:

(13) **At the brightness** — from the brightness facing Him, from within His partition, the coals of fire flamed, etc. (15) **And He sent out** — Arrows were sent forth against Egypt.

Writings Psalms 77

כתובים תהלים פרק עז

יֵא וְאָמַרְתִּי מִרְעוּתִי הוּא
 אֲשַׁתְּנֶנּוּ גְבוּרַת יְמִין עֲלֵאָה
 (וְאָמַרְתִּי בְעוֹתֵי הוּא שְׁנִין
 דָּקָן מִיְמִין): יב אֲדַבֵּר עוֹבְדֵי
 אֱלֹהִים אֲרוֹם אֲדַבֵּר מִן לְקַדְמִין
 פְּרִישׁוֹתָי: יג וְרַנְנִית בְּכָל
 עוֹבְדֶיךָ טְבִיא וּבַתְּסֻקּוֹפֵי נֶסֶד
 אֲמַלֵּל: יד אֱלֹהִים דְּקַדִּישִׁין אוֹרְחַתְךָ מִן אֱלֹהִים רַבָּא כְּאֱלֹהִים דִּישְׂרָאֵל: טו אַנְתָּ הוּא אֱלֹהִים עֲבִיד פְּרִישָׁן
 הוֹדַעְתָּ בְּעַמֵּי עוֹשֵׁיךָ:

יֵא וְאָמַר חֲלוּתִי הִיא שְׁנוֹת יְמִין עֲלִיוֹן: יב (קרי אזכיר)
 אֲזַכּוֹר מֵעֲלִיָּיהָ כִּי־אֲזַכְּרָה מִקֶּדֶם פְּלֶאֶף:
 יג וְהִגִּיתִי בְּכָל־פְּעֻלָּךְ וּבְעֲלִילוֹתֶיךָ אֲשִׁיחָה:
 יד אֱלֹהִים בְּקֹדֶשׁ דְּרַכְּךָ מִי־אֵל גָּדוֹל כְּאֱלֹהִים:
 טו אַתָּה הָיִל עָשִׂה פְּלֵא הוֹדַעְתָּ בְּעַמִּים עוֹנֵךְ:
 אֲמַלֵּל: יד אֱלֹהִים דְּקַדִּישִׁין אוֹרְחַתְךָ מִן אֱלֹהִים רַבָּא כְּאֱלֹהִים דִּישְׂרָאֵל: טו אַנְתָּ הוּא אֱלֹהִים עֲבִיד פְּרִישָׁן
 הוֹדַעְתָּ בְּעַמֵּי עוֹשֵׁיךָ:

(11) And I say, “This is my weakness, that the right hand of the Most High could change. (12) I will make mention of the deeds of the Lord, I will remember Your wonders of old. (13) I will reflect upon all Your work, and speak of Your doings.” (14) O God, Your way is in holiness, who is a great god like God? (15) You are the God Who performs wonders, You have made Your strength known among the peoples.

RASHI

רש"י

(11) **And I say, “This is my weakness”** — *to weaken me and to cause me to fear.* שְׁנוֹת עֲלִיוֹן *means, That the right hand of the Most High could change.* (13) **I will reflect upon all Your work** — *that You have already done for us.* (14) **Your way is in holiness** — *The way of Your attribute is to sanctify Your name in the world, to administer judgment against the wicked.*

(יא) וְאָמַר חֲלוּתִי. לְחֻלּוּתִי וְלִירְאָתִי: שְׁנוֹת יְמִין עֲלִיוֹן. אֲשֶׁר נִשְׁתַּנְּיִת יְמִין עֲלִיוֹן: (יג) וְהִגִּיתִי בְּכָל פְּעֻלָּךְ. שְׁעֵשִׂית לָנוּ כְּבָרִי: (יד) בְּקֹדֶשׁ דְּרַכְּךָ. דְּרַךְ מִדְּתֶךָ לְקֹדֶשׁ שְׁמֶךָ בְּעוֹלָם לְעֵשׂוֹת דִּין בְּרָשָׁעִים:

Mishnah Nedarim, chapter 2

משנה נדרים פרק ב

(1) And these are permitted [i.e., invalid oaths]: [The one who says,] “What I might eat of yours be non-sacred produce,” [or] “as the flesh of a pig,” [or] “as the object of idolatrous worship,” [or] “as perforated hides [of an animal whose heart had been cut out and sacrificed to idols],” [or] “as *neveilot* and *treifot*,” [or] “as swarming things and reptiles,” [or] “as Aharon's dough or as his *terumah*,” [in all these cases,] he is

א וְאֵלּוּ מְתֻרְיִן, חֲלִין שְׂאֵכֵל לָךְ, כְּבֶשֶׂר חֲזִיר כְּעֹבְדָה זָרָה, כְּעוֹרוֹת לְבוּבִין, כְּנִבְלוֹת, כְּטָרְפוֹת, כְּשִׁקְצִים,

רבנו עובדיה מברטנורא

א וְאֵלּוּ מוֹתְרִין. חוֹלִין שְׂאֹכֵל לָךְ. לְסִימָן בַּעֲלָמָא נְקִטָּיה. כֶּשֶׂם שְׁחוּלִין שְׂאֹכֵל לָךְ אֵין צָרִיךְ שְׂאֵלָה לַחֲבֵם, כִּךְ כָּל הַנִּי דְאִמְרִין בְּמִתְנִיתִין בְּרִישָׁא אֵין צָרִיכִין שְׂאֵלַת חֲבֵם: כְּעוֹרוֹת לְבוּבִין. הֵיוּ נוֹקְבִים בְּהַחֲמָה מַחִיִּים כְּנֶגֶד הַלֵּב וּמוֹצִיאִין הַלֵּב וּמְקַרִּיבִין אוֹתוֹ לַעֲזָא, וְתַקְרוּבַת עֲזָא אֲסוּר בְּהַנָּאָה: כַּחֲלַת אַהֲרֹן. שְׂהִיָּה רֵאשׁוֹן לְכַהֲנַיִם. וְלֹא הוּי דְבַר הַנְּדוּר, שְׂאֵין

permitted [since the Torah states “If a man vow a vow unto the Lord” (Numbers 30:3) teaching, that one must vow by referring to a vow, i.e., anyone vowing something permitted, to make it prohibited, e.g., this fruit is like a sacrifice to me, since he could change the status of something not a sacrifice into one, e.g., by bringing a sacrifice, his vow is therefore valid; however, in the case above, of the flesh of a pig, it is impossible for him to make flesh of a pig (see Nedarim 14a)]. If a person says to his wife, “Behold, you are to me as my mother [i.e., forbidden],” he must be given an opening from another place [i.e., a reason for annulling the vow must be found on other grounds, even though a mother is not something vowed and should not require an annulment as above, however, the Rabbis, required an annulment], so that he should not act frivolously in such matters. [If a person says,] “*Konam* if I sleep,” “[*Konam*] if I speak,” or “[*Konam*] if I walk” [i.e., I am forbidden by vow to sleep, etc.], or if a person says to his wife, “*Konam* if I cohabit with you,” he is liable [by Rabbinic decree] for [the injunction] “He shall not violate his word.” (Numbers 30:3) [If he says, “I swear] an oath [contrasting the case above, which is a vow,] not to sleep, [for a set amount of time,]” or “talk,” or “walk,” he is forbidden [by Torah law to do so (but if he swore not to sleep indefinitely, something which is impossible, he receives lashes for violating his oath and may sleep immediately)]. (2) [If he says,] “*Korban*, I will not eat of yours,” [or] “*Korban* that what I eat of yours,” [or] “What I might not eat of yours be not a *korban* to me,” he is permitted [to eat of his fellow's]. [If he says, “I take] an oath [that] I will not eat of yours,” [or] “Oath, that I eat of yours [i.e., oath, if I eat of yours, in a circumstance where he obviously means he won't eat],” [or “I take] no oath [that] I will not eat of yours,” [meaning the opposite,] he is forbidden [i.e., the oath is valid]. In these instances oaths [*shevuot*], are stricter than vows [— *nedarim*, since the previous

כְּרַמְשִׁים, כְּחֶלֶת אֶהְרֵן וְכִתְרוֹמְתוֹ, מִתֵּר הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ, הֲרִי אֶת עָלֵי כְּאֵמָא, פּוֹתְחִין לוֹ פֶּתַח מִמְּקוֹם אַחֵר, שְׁלֵא יִקַּל רֵאשׁוֹ לְךָ. קוֹנֵם שְׂאִינִי יִשָּׁן, שְׂאִינִי מְדַבֵּר, שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ, הָאוֹמֵר (לְאִשְׁתּוֹ), קוֹנֵם שְׂאִינִי מִשְׁמֵשֶׁךְ, הֲרִי זֶה בְּלֹא יַחַל דְּבָרוֹ. שְׁבוּעָה שְׂאִינִי יִשָּׁן, שְׂאִינִי מְדַבֵּר, שְׂאִינִי מְהַלֵּךְ, אֲסוּר: בַּקְּרָבָן לֹא אֶכֶל לְךָ, קְרָבָן שְׂאִינִי לְךָ, לֹא אֶכֶל לְךָ, מִתֵּר. שְׁבוּעָה לֹא אֶכֶל לְךָ, שְׁבוּעָה שְׂאוֹכֵל לְךָ, לֹא שְׁבוּעָה לֹא אֶכֶל לְךָ, אֲסוּר זֶה חֲמֵר בְּשְׁבוּעוֹת מִבְּנֵדְרִים. וְחֲמֵר

רבנו עובדיה מברטנורא

חלה ותרומה באין בנדר ונדבה: **הרי זה מותר.** דאמר קרא (במדבר ל) איש כי ידור נדר, עד שידור בדבר הנדור. וחטאת שאיני אוכל לך דאמרינן בפרק קמא דאסור ואף על פי שאינו דבר הנדור, הוי טעמא, דאפשר שיביא חטאת על ידי נדר, כגון שנדר בנויר ומתחייב להביא חטאת: **הרי את עלי כאמא.** אע"ג דלאו דבר הנדור הוא, חמור מכל הני דלעיל, דצריך התיירא מדרבנן אם הוא עם הארץ, ופותחין לו פתח ממקום אחר, כלומר מבקשים לו פתח וטעם לחרטתו. ולא סגי בכדו תהית או לבך עלך. וכל זה שלא יקל ראשו ולא ירגיל לאסור אשתו עליו: **קונם שאיני ישן כו'.** הרי זה בבל יחל מדרבנן אבל מן התורה אין הנדר חל, דנדרים אין חלים אלא על דבר שיש בו ממש: **קונם שאיני משמשך.** בגמרא מקשה, והא משועבד לה והיאך יכול להפקיע שעבודה בנדרו והא הוי כאוסר פירות חבירו על חבירו. ומשני, כגון דאמר הנאת תשמישך עלי קונם, שאסר ההנאה עליו, ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו: **שבועה שאיני ישן וכו'.** אסור מן התורה, דשבועות חלין בין על דבר שיש בו ממש בין על דבר שאין בו ממש. ואם נשבע שלא יישן שלשה ימים רצופין לילה ויום, לוקה וישן מיד, מפני שנשבע על דבר שאי אפשר לקיימו: **ב קרבן לא אוכל לך כו'.** מותר, דהוי כנשבע בקרבן ונעשה כאומר בחיי הקרבן אם אוכל לך שום דבר: **שבועה שלא אוכל לך.** ולא אמרינן בחיי שבועה קאמר כדאמרינן בקרבן, דשבועה לית בה מששא ולא שייך לומר בה בחיי שבועה: **שבועה שאוכל לך.** זמנין דשבועה שאוכל לך דלא אכילנא משמע, כגון שהיה חבירו מסרב בו לאכול ואמר לא אכילנא לא אכילנא ושוב אמר

Mishnah stated that a vow, in these terms, is not binding], and there also [are cases of] greater stringency in vows than in oaths. E.g., if a person says, “*Konam* be the *sukkah* that I make,” or “[*Konam*] the *lulav* that I take,” or “[*Konam*] the tefillin that I put on:” [when expressed] as vows they are binding [because he prohibits the item, and not the actual commandment], but as oaths they are not, because a person cannot swear to transgress the [actual] commandments. (3) A vow within a vow is valid, but not an oath within an oath.

How so? If a person declares, “Behold, I will be a *Nazir* if I eat [this loaf],” “Behold, I will be a *Nazir* if I eat [this loaf],” and then he eats [it], he is liable for each [vow, and he must observe two periods of being a *Nazir*, of thirty days each]. But if he says, “I swear that I will not eat [this loaf],” “I swear that I will not eat [this loaf],” and then he eats it, he is liable [for punishment] for only one [oath]. (4) Unspecified vows are interpreted strictly, but if specified [after the vow is made in general terms], leniently. How so? If a person vows, “Behold, may this be for me as salted meat [i.e., meat of a sacrifice which is salted before being offered on the altar],” or “[...] as wine of libation:” If he [specified that he] vowed to Heaven, he is forbidden [i.e., the vow is valid]; to idolatry, he is permitted [the vow is invalid], but if it was unspecified [i.e., he says I meant as the Rabbis will interpret it], he is forbidden. [If a person vows,] “Behold, may this be for me as *cherem*:” if, as a *cherem* to Heaven, he is forbidden; if, as a *cherem* to the priests, he is permitted

רבנו עובדיה מברטנורא

שבועה שאוכל לך, דלא אכילנא משמע, והכי קאמר בשבועה יהא עלי אי אכילנא לך: זה חומר בשבועות. לא מצינן לאוקמה אשבועה שלא אוכל לך וכו', דמדקתני זה חומר משמע דנדר הוא אלא דאינו חמור כשבועה, וגבי קרבן לא אוכל לך תנן מותר דלא הוא נדר כלל. משום הכי צריך לאוקמה אדלעיל דתנינא קונם שאיני ישן שאיני מדבר הרי זה בבל יחל, ואוקימנא מדרבנן, דמדאורייתא אין הנדר חל אלא על דבר שיש בו ממש, וזה חומר בשבועות מבנדרים, ששבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממש: תפילין שאני מניח. משום דאסר חפצא עליה, ואינו נראה כנודר לבטל את המצוה שהרי לא קיבל על עצמו, אלא אסר החפץ עליו, ואם יקיים המצוה הוא מצוה הבאה בעבירה ודמי למי שחייב לאכול מצה בלילי פסח ולא מצא אלא מצה של טבל או של הקדש, שאסור לאכלה. אבל כל לשון שבועה הוא אסור את עצמו מלעשות הדבר וכיון שהוא מחוייב לעשות המצוה לאו כל כמיניה להפקיע עצמו מחיוב המצוה. ואם אמר הרי עלי קרבן אם אניח תפילין, חל הנדר וחייב להביא קרבן אם הניח תפילין חייב על כל אחת ואחת. ויהיה נזיר שלשים יום אם אמר הריני נזיר סתם ויביא קרבן נזיר ויחזור להיות נזיר כמספר הפעמים שאמר שיהיה נזיר. ובשבועה אינו חייב אלא אחת, שאינו לוקה אלא מלקות אחת. אבל אם נשאל על השבועה הראשונה, חלה השבועה השנייה. וכן אם נשאל על השנייה, חלה השלישית. ואסור לאכול עד שיתורו כולם, מודלא תנן הרי זו שבועה אחת, אלא אינו חייב אלא אחת: ד ופירושה להקל. אע"ג דכשפירש דבריו אולינן בתר פירושו, כי סתם ולא פירש אולינן להחמיר, דסתם נודר דעתו לאסור: כבשר מליח. היינו קרבן, דכתיב (ויקרא א) על כל קרבנך תקריב מלח: כחרם של כהנים מותר. אע"ג דחרמי כהנים מועלים בהם עד שיבואו לידי כהנים והוי דבר הנדר, מ"מ סתם חרמי כהנים משמע

בנדרים מבשבועות. כיצד, אומר, קונם סכה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח, בנדרים אסור, בשבועות מתר, שאין נשבעין לעבור על המצות: ג יש נדר בתוך נדר, ואין שבועה בתוך שבועה. כיצד, אומר הריני נזיר אם אכל, ואכל, חייב על כל אחת ואחת. שבועה שלא אכל, שבועה שלא אכל, ואכל, אינו חייב אלא אחת: ד סתם נדרים להחמיר, ופירושם להקל. כיצד, אומר הרי עלי כבשר מליח, כיון נסר, אם של שמים נדר, אסור. אם של עבודה זרה נדר, מתר. ואם סתם, אסור. הרי עלי כחרם, אם כחרם של שמים, אסור.

[that which was dedicated to Heaven, i.e., to the Temple, could never be used for non-sacred purposes; while that which was dedicated to the priests could be used, after they had taken possession of it. It therefore is permitted, and such a vow has no validity]. If it is unspecified, he is forbidden. [If he said,] “Behold, may this be for me as tithes:” if he vowed, “as cattle tithes,” he is forbidden; if [he vowed] “as grain tithes,” he is permitted; if unspecified, he is forbidden. [Cattle tithes had to be formally designated, and are, therefore, regarded as items vowed, and his vow is valid; grain tithes belonged automatically to the Levite, even if not designated, and therefore, is not regarded as

vowing with a subject of a vow, see above Mishna 1]. If unspecified, he is forbidden. [If he said,] “Behold, may this be for me as *terumah*:” if he vowed, “as the *terumah* [fund] of the Temple Chamber,” he is forbidden; if [he vowed] “as the *terumah* of the threshing-floor” [i.e., of grain,] he is permitted [the *terumah* of the Temple treasury had to be formally designated, therefore, he vowed with the subject of a vow, while that of grain was regarded as Divinely designated, and accordingly, automatically forbidden]; if unspecified, he is forbidden; the opinion of Rabbi Meir. Rabbi Yehudah says, An unspecified reference to *terumah* in Judea is binding, but not in Galilee, because the Galileans are unfamiliar with the *terumah* [fund] of the Temple Chamber [being unfamiliar with Temple procedure, when they spoke of *terumah* without further qualification, they meant *terumah* of grain]. Unspecified allusions to *charamim* in Judea are not binding, but in Galilee they are, because the Galileans are unfamiliar with priestly *charamim* [for most of the priests lived in Judea; thus, they referred to Heavenly *charamim*]. (5) If a person vows by a *cherem* [i.e., “May this be *cherem* for me”], and then says, “I vowed only by a fishing net [also a *cherem*; i.e., I did not vow at all];” [if he vows] by *korban*, and then says, “I vowed only by royal gifts [*korban* meaning an offering, thus applying also to gifts or tribute to the king];” [if he says,] “Behold, *atzmi* [I myself] be a *korban* [implying that he had dedicated himself to the Lord and required redemption],” and then says, “I vowed only by the bone [*etzem*] which is in my house;” [If one says,] “*Konam* be any benefit my wife has of me,” and then states, “I spoke only of my first wife, whom I have divorced:” for any of these [vows] does one need to seek cancellation

רבנו עובדיה מברטנורא

שכבר באו ליד כהן: אם כמעשר בהמה אסור. דהוי דבר הנדור, שצריך להקדישו, ואין מעשר בהמה אסור הדיר כמו שמעשר דגן אסור הגורן: שאין אנשי גליל מכירין תרומת הלשכה. לפי שהיו רחוקים מירושלים: שאין אנשי גליל מכירין חרמי כהנים. וכל מה שהיו מחרימין היו מפרישין לבדק הבית והלכה כרבי יהודה: ה' בחרמו של ים. לשון מצודה, כמו אשר היא מצודים וחרמים (קהלת ו): הרי עצמי קרבן. אסר עצמו בקרבן על חבירו: אין נשאלים

ואם כחרם של כהנים, מתר. ואם סתם, אסור. הרי עלי כמעשר, אם כמעשר בהמה נדר, אסור. ואם של גרן, מתר. ואם סתם, אסור. הרי עלי כתרומה, אם כתרומת הלשכה נדר, אסור. ואם של גרן, מתר. ואם סתם, אסור, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר, סתם תרומה ביהודה אסורה, בגליל מתרת, שאין אנשי גליל מכירין את תרומת הלשכה. סתם חרמים ביהודה מתרין, ובגליל אסורין, שאין אנשי גליל מכירין את חרמי הכהנים: ה' נדר בחרם ואמר, לא נדרתי אלא בחרמו של ים. בקרבן, ואמר, לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים. הרי עצמי קרבן, ואמר, לא נדרתי אלא בעצם שהנחת לי להיות נודר בו. קונם אשתי נהנית לי, ואמר לא נדרתי אלא באשתי הראשונה שגרשתי, על כלן אין נשאלין להן. ואם

[because they are invalid]. But if a request for cancellation is made, they are punished and treated strictly; the opinion of Rabbi Meir. But the Sages say, They are given an opening [for regret] on other grounds [the claim that they

had given an unusual meaning to their words is not a valid claim]. And they are admonished, so that they will not treat vows with levity.

רבנו עובדיה מברטנורא

עליהם. אין צריכין שאלת חכם, שאינן חלים: **ואם נשאלין.** ואם עם הארץ הוא זה שנדר כהאי גוונא ובא לישאל על נדרו, אין פותחין לו פתח לחרטה ואין מתירין לו. ואם עבר על נדרו זה מנדין אותו: **פותחין לו פתח ממקום אחר.** מראים לו שהדבר קיים ופותחין לו פתח מטעם אחר ומתירין לו נדרו. אבל לא עונשין ולא מחמירין. וכן הלכה:

Gemara Nedarim 20a

[On the Mishnah:] “But the Sages say: They are given an opening [(for regret) on other grounds.]” It was taught: Never make a practice of vowing, for ultimately, you will trespass in the matter of oaths [which are more stringent], and do not frequent an *am ha'aretz* for eventually, he will give you *tevel* to eat; and do not associate with a priest who is an *am ha'aretz*, for ultimately, he will give you *terumah* to eat; and do not converse much with women, as this will ultimately lead you to adultery. Rabbi Acha of the school of Rabbi Yoshiyah said, He who gazes at women eventually comes to sin, and he who looks even at a woman's heel will beget degenerate children. Rabbi Yosef said: This applies even to one's own wife when she is a *niddah*. It was taught: “[And Moshe said to the people, Fear

not: for God has come to test you,] that His fear may be before your faces.” (Exodus 20:17) This means shamefacedness: “that you sin not” (ibid.) — this teaches that shamefacedness leads to fear of sin; therefore it is said, that it is a good sign if a man is shamefaced. Others say: No man who experiences shame will easily sin; and he who is not shamefaced — it is certain that his ancestors were not present at Mount Sinai. Rabbi Yochanan ben Dahava'i said: The ministering angels told me four things: a) people are born lame because they [their parents] overturned their table [i.e., practiced unnatural cohabitation]; b) dumb, because they kiss “that place;” c) deaf, because they converse during cohabitation; and d) blind, because they look at

נשאלו, עונשין אותן ומחמירין עליהן, דברי רבי מאיר. והכמים אומרים, פותחין להם פתח ממקום אחר, ומלמדים אותן כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדורים:

גמרא נדרים דף כ.

והכמים אומרים: פותחין לו פתח וכו'. תניא לעולם אל תהי רגיל בנדורים שסופך למעל בשבועות. ואל תהי רגיל אצל עם הארץ שסופו להאכילך טבלים. ואל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ שסופו להאכילך תרומה. ואל תרבה שיחה עם האשה שסופך לבא לידי ניאוף. רבי אחא ברבי יאשיה אומר: כל הצופה בנשים סופו בא לידי עברה. וכל המסתכל בעקבה של אשה הוין לו בנים שאינן מהגנים. אמר רב יוסף ובאשתו נדה. תניא (שמות כ) בעבור תהיה יראתו על פניכם זו בושה. לבלתי תחטאו מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא מכאן אמרו: סימן יפה באדם שהוא ביטול. אחרים אומרים: כל אדם המתביש לא במהרה הוא חוטא. ומי שאין לו בשת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני. אמר רבי יוחנן בן דהבאי: ארבעה דברים סחו לי מלאכי השרת: תגרין מפני מה הוין? מפני שהופכים את שלחנם. אלמים מפני מה הוין? מפני שמונשקין על אותו מקום. חרשים מפני

“that place.” [Question:] But this contradicts the following: Imma Shalom [the wife of Rabbi Eliezer ben Hurkanos] was asked, “Why are your children exceedingly beautiful?” She replied, “[Because] he [my husband] converses [i.e., has relations] with me, neither at the beginning nor at the end of the night, but [only] at midnight; and when he converses, he uncovers a handbreadth and covers a handbreadth, and it is as though he fears a demon. And when I ask him, ‘What is the reason for this [for choosing midnight],’ he replies, ‘So that I may not think of another woman [at the beginning or end of the night, when other women are about], lest my children be [figuratively] as bastards [thus proving that they did converse].’ ” There is no difficulty: this refers to [permitted] conjugal matters; the other refers to other matters. “And that you seek not after your own heart.” (Numbers 15:39) [Deducing] from this Rebbi taught, One may not drink out of one goblet [i.e., have relations with one woman] and set his sights on

another. Ravina said: This [statement] is necessary even when both are his wives. “And I will purge out from among you the rebels, and those that transgress against Me:” (Ezekiel 20:38) Rabbi Levi said, This refers to children belonging to the following nine categories: children of fear [when a husband forces himself upon his wife because of her fear of him], of rape, of a hated wife, one under a ban [who is forbidden to have relations], of one woman mistaken for another [of his wives], of strife, of intoxication [during relations], of a wife of whom he mentally divorced [i.e., whom the husband has decided to divorce], of promiscuity [i.e., he doesn't know with whom he is having relations], and of a brazen woman [who openly demands her conjugal rights]. But that is not so: [Question:] for did not Rabbi Shmuel bar Nachmani say in the name of Rabbi Yonatan, One who is summoned to his marital duty by his wife will beget children the likes of which were not to found even in the generation of Moshe? For it is said, “Prepare yourself wise and understanding men [known among your tribes, and I will make them heads over you];” (Deuteronomy 1:13) and it is written, “So I took the heads of your tribes, men wise and known,” (Deuteronomy 1:15) but understanding is not mentioned. But it is also written, “Yisaachar is a large-boned donkey,” (Genesis 49:14) while elsewhere it is written. “And the children of Yissachar, who were men that had **understanding** of the times;” (I Chronicles 12:33) [Leah's children were, therefore, on a higher level than those during the time of Moshe; how then could we

מה הוּיָן? מַפְנֵי שְׁמֹסְפָרִים בְּשַׁעַת תְּשִׁמִּישׁ. סוּמִים מַפְנֵי מָה הוּיָן? מַפְנֵי שְׁמֹסְתְּכִלִּין בְּאוֹתוֹ מְקוּם. וְרַמְיָנְהִי שְׂאֵלוֹ אֶת אִמָּא שְׁלוֹם: מַפְנֵי מָה בְּנִידָּךְ פְּיָפִין בְּיֹתֶר? אִמְרָה לָהּ: אֵינּוּ מְסַפֵּר עִמִּי לֹא בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה וְלֹא בְּסוּף הַלַּיְלָה אֲלָא בְּחֻצוֹת הַלַּיְלָה. וְכִשְׁהוּא מְסַפֵּר מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טֶפַח וְדוֹמֶה עֲלָיו כְּמִי שְׁכָפְאוֹ שֵׁד. וְאִמְרָתִי לוֹ: מָה טַעַם. וְאָמַר לִי כַּדִּי שְׂאֵל אֶתְּךָ אֶת עֵינֵי בְּאִשָּׁה אַחֶרֶת וּנְמַצְאוּ בְּנֵי בְּאִין לְיַדִּי מְמֹרוֹת. לֹא קָשִׁיָא הָא בְּמִילֵי תְשִׁמִּישׁ הָא בְּמִילֵי אַחֶרְנִיָּתָא (במדבר טו) וְלֹא תִתְרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם. מִכָּאֵן אָמַר רַבִּי: אֵל יִשְׁתֶּה אֲדָם בְּכּוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכּוֹס אַחֵר. אָמַר רַבִּינָא: לֹא נִצְרָכָה אֲלָא דְאֶפְלוֹ שְׁתֵּי נִשְׁוֹ (יחזקאל כא) וּבְרֹאתִי מִכֶּם הַמּוֹרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי. אָמַר רַבִּי לְוִי: אֵלוֹ בְּנֵי תְשַׁע מִדּוֹת בְּנֵי אֲסֻנָּת מִשְׁגַּע'ח בְּנֵי אִימָה, בְּנֵי אֲנוּסָה, בְּנֵי שְׁנוּאָה, בְּנֵי נְדוּי, בְּנֵי תְמוּרָה, בְּנֵי מְרִיבָה, בְּנֵי שְׁכָרוֹת, בְּנֵי גְרוּשַׁת הַלֵּב, בְּנֵי עֲרֻבֵבָיָא, בְּנֵי חֲצוּפָה. אֵינִי וְהָאֵמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: כָּל אֲדָם שְׂאִשְׁתּוֹ תּוֹבְעֶתוֹ הֵיּוֹן לוֹ בְּנִים שְׂאֶפְלוֹ בְּדוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הָיוּ כְמוֹתֵן שְׁנֶאֱמַר (דברים א) הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲקָמִים וְנְבוֹנִים. וְכַתִּיב וְאָקַח אֶת רְאִשֵׁי שְׁבִטְיֶכֶם. וְלֹא כַתִּיב נְבוֹנִים. וְכַתִּיב (בראשית מט) יִשְׁשַׁכֵּר תְמוֹר גְּרָם. וְכַתִּיב (דה"א יב) מִבְּנֵי

include above “and of a brazen woman [who openly demands her conjugal rights]?” [Answer:] [It is virtuous] only when the wife ingratiates herself [to her husband; i.e., she may show her desires, as did Leah, but not explicitly demand her conjugal rights].

וזהר וילך דף רפה עב

תנא כל מאן דשמע ברכה מההוא דמברך ולא אתכבון באמן עליה ובזוי יקלו כמה דאמר (מלאכי א) לכם הכהנים בזוי שמי מאי עונשיה כמה דלא פתח ברכאן לעילא כד לא פתחין ליה ולא עוד אלא כד נפיק מהאי עלמא מכרוי קמיה ואמרי טרוקו גלי קמיה דפלגיא ולא ליעול ולא תקבלון ליה, ווי ליה ווי לנשמתיה. תאנא חיבין דגיהנם בלהו סלקי במדורין ידיען וכמה פתחין אית ליה לגיהנם ובלהו פתחין לקבל פתחין דגן עדן ובשעתא דאפקי לאנן חיביא דקבילו עונשיהו אנן פתחי פתחין ושוןן (ס"א וש"אבין) לון לבר. ובלהו פתחין בשמיהן אקרין לקבליהון דפתחין דגן עדן וכל פתחא ופתחא אקרי שמא לקבלי ההוא פתחא דגיהנם ואשתמודען פתחין לקבליהון פתחין אנן פתחין דגן עדן. בגיהנם אית מדורא בתראא פתחא דבלהו. והוא מדורא חוי מדורא על מדורא ואקרי ארץ עיפתה מהו עיפתה כמה דאמר רבוע יתיה כפול ומתרגמין מרובע יתיה ארץ חכא עיפתה כלומר כפולה והוא אקרי שאול תחתית שאול הוא מדורא חד תחתית הוא מדורא תתאה ובגין כד אקרי ארץ עיפתה תחתית ואקרי אבדון. ועל דא בתיב שאול ואבדון ובלהו מדורין לא אכפלו ובלהו לא עיפין בר מהאי. ותאנא מאן דנחית לאבדון דאקרי תחתית לא סליק לעלמין והוא אקרי גבר דאשתמי ואתאביד מפלהו עלמין ותנא לההוא אתר נחתין להנהו גברי דמבזי לאתבא אמן ועל אמן סניאין דאתאבידו מניה דלא חשיב להו דינין ליה בגיהנם ונחתין ליה בההוא מדורא תתאה דלית בה פתחא ואתאביד ולא סליק מנה לעלמין ועל דא בתיב (איוב ז) בלה ענן וילך בן יורד שאול לא יעלה ולא וקא בתיב (יונה ב) מבטן שאול שועתי שמעת וגומר. ובתיב (שמואל א ב) מוריד שאול ויעל אלא חכא שאול תתם תחתית ואוקימנא הא דאחדר ביה הא דלא אחדר ביה:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sha'arei Teshuvah, Page 31

שערי תשובה דף לא עג

There is a type of individual who is capable of preventing wrongdoing by speaking out against it, yet he does not speak out. There are no words of rebuke in his mouth. He does not fix his eye on the actions of the sinners, nor pay attention, nor act as one who rebukes them. However, we have been commanded to destroy the evil from the midst of our people, as it says,

מי שיש בידו למחות ואינו מוחה ואין בפי תוכחת ועל מעשה החטאים לא ילטש עין ולא ישגיח. ולא יהיה להם לאיש מוכיח. והנה נצטוינו לבער הרע מקרב עמנו, שנאמר (דברים יג) ובערת הרע מקרבך. ואמרו רבותינו: כל שיש בידו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה, נתפש על אנשי

“so you will exterminate the evil from your midst.” (Deuteronomy 13:6) Our Rabbis said, “Whoever is capable of speaking out against the [wrongdoing of the] members of his household [thereby preventing it,] yet does not speak out, will be punished for the members of his household.

If he is capable of speaking out against the people of his city but does not, he will be punished for the people of his city. If he is capable of speaking out against the whole world but does not, he will be punished for the whole world.” As it says, “And each man will stumble over his brother” (Leviticus 26:37).

Our Rabbis, of blessed memory, expounded

this, saying, “Each man [will stumble] over the sin of his brother.” And they said, “All of Israel are guarantors for one another.”

בֵּיתוֹ. יֵשׁ בְּיָדוֹ לְמַחֹת בְּאַנְשֵׁי עִירוֹ וְאִינוּ מוֹחָה נִתְפֶּשׂ עַל אַנְשֵׁי עִירוֹ. יֵשׁ בְּיָדוֹ לְמַחֹת בְּכָל הָעוֹלָם וְאִינוּ מוֹחָה נִתְפֶּשׂ עַל כָּל הָעוֹלָם. וְנֵאמָר (וַיִּקְרָא כו) וְכִשְׁלוֹ אִישׁ בְּאָחִיו. וְדַרְשׁוּ בּו רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם לְבִרְכָה: אִישׁ בְּעוֹן אָחִיו וְאָמְרוּ כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה לָזֶה:

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 6

(1) It is forbidden to give food to someone who has not washed his hands, even if he places it directly into the other's mouth. It is forbidden to belittle the washing of the hands. The Sages issued many commands, warning about this matter. Even if one has only enough water to drink, he should wash his hands with some of it and only afterwards eat and drink the rest.

(2) A person must dry his hands first and only afterwards, eat. Whoever eats without drying his hands is like one who eats [ritually] defiled bread. Whoever washes his hands after [the meal], first dries them and then says the blessing. The grace after the meal must follow immediately after the washing of the hands. Nothing should interrupt between them. Even drinking water after washing one's hands after [the meal] is forbidden, until one has recited the blessing after the meal.

הַלְכָה
הַרְמַב"ם הַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת פֶּרֶק ו'
א אָסוּר לְהַאֲכִיל מִי שֶׁלֹּא נָטַל יָדָיו וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו וְאָסוּר לְזַלְזֵל בְּנִטְיֻלַּת יָדַיִם. וְצוּיִים הִרְבֵּה צוּי חֻכְמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר אֶפְלוּ אִין לוֹ מִיָּם אֶלֶּא כִּדֵּי שְׁתִּיָּה נוֹטַל יָדָיו בְּמִקְצָתָן וְאַחַר כֶּךָ אוֹכֵל וְשׁוֹתֵה מְקַצָּתָן; ב צְרִיף אָדָם לְנֹגֵב אֶת יָדָיו וְאַחַר כֶּךָ יֵאָכֵל וְכָל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדַיִם כְּאוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא. וְכָל הַנוֹטַל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה מְנַגֵּב וְאַחַר כֶּךָ מְכַרֵּף וְתִכְף לְנִטְיֻלַּת יָדַיִם בְּרֶפֶת הַמְּזוּן וְלֹא יִפְסִיק בְּיַנְיָהֶם בְּדָבָר אַחַר אֶפְלוּ לְשִׁתּוֹת מִיָּם אַחַר שְׁנוֹטַל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה אָסוּר עַד שֶׁיִּבְרַךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּן:

HA'AZINU FOR WEDNESDAY

TORAH

הַאֲזִינוּ לַיּוֹם רִבְעִי

תּוֹרָה

כִּיֹּזֵן בְּקִרְיַאת שֵׁשׁ פְּסוּקִים אֱלוֹ שֵׁשׁ כִּנְגַד וּ דְמִלּוּי וּ דְשֵׁם ב"ן לְקִנּוּת בּו הָאֵרֶת נֶפֶשׁ מִשְׁבַּת הַבָּאָה

טז יִקְנָאָהוּ בּוֹזְרִים בְּתוֹעֵבַת יַכְעִיסָהוּ: טז אֶקְנִיאֵוּ קְדָמוּרֵי בְּפִלְחָן

(16) They provoked His jealousy with alien worship; they made Him angry with

RASHI

(16) יִקְנָאָהוּ — means: They provoked His anger and jealousy (קנאה). בתועבת — means:

רש"י
(טז) יִקְנָאָהוּ. הִכְעִירוּ חַמְתּוֹ וְקִנְיָתוֹ: בְּתוֹעֵבַת.